

Henrik Barić

IME REKE BOJANE

Glasovni odnos između antičkog imena reke Bojane *Barbanna* (Liv. XLIV 31, 3: *Barbanna ab regione occidentis ex Labeatide palude oriens*; Vibius Sequester s. v.: *Barbanna Illyrico mari permiscetur*) i srp. oblika *Bojana* još nije objašnjen. Seliščev, koji je pred tim pitanjem zastao,¹ upućuje na Skokova izvođenja u *Zeitschrift für Ortsnamenforschung* IV (1928) 205, a Skok je, po mojem mišljenju, to pitanje više zamrsio, nego razmrsio. Istina, on je van svake sumnje u pravu, kad za objašnjenje srp. oblika *Bojana* polazi od **baŋanna* sa slovenskim prelazom predakcenatskog tuđeg *a* u *o* (kao u *Narona* ≥ *Norin*, *Salona* ≥ *Solin*, *poganin* ≥ *lat. pagānus*), i za *j* u *Bojana* ukazuje na primere kao *Motajica* pored *Motavica*;² ali on nemilo greši, kada zbog nuzoblika *Babanna* (Thesaurus linguae lat. II 1728) nagađa da je *r* u imenu *Barbanna* grafički anticipirano *n*, koje je prepisivač krivo pročitao kao *r*.

Izvorni oblik je *Barbanna*. U osnovi mu je *barb-*, ilirska reč za »blato«, koju je utvrdio još N. Jokl, *Eberts Reallex*. I 86 i d., kada je ime savskog ostrva *Metubarbis* (Plin. n. h. III 148) raščlanio u *metu-* »među« (k arb. *mjet* »sredina« sa međuvokalnim bezvučnim dentalom kao u grč. *μετά*), i *barb-* (ka stind. *barbarā* »ime jedne reke«, grč. *βόρβορος* »blato«), uz koje J. Loewenthal, *Zeitschrift für Ortsnamenforschung* V 57 stavlja i strpus. *Barbalanke* »via ad mare« i ime jezera *Barben*. Sa ilir. *Barbanna* potpuno se prekriva ime franc. reke *Barbanne* (Gironde), obrazovano, kao i ilirsko ime, pomoću sufiksa *-anna*, upor. J. Pokorny, *Zur Urgeschichte der Kelten und Illyrier*, 1938, str. 159.

Sufiks *-anna* u ilir. *Barb-anna* nije »sasvim usamljen«, kako misli H. Krahe, *Die alten balkanillyrischen geogr. Namen* 43. U samoj užoj ilirskoj jezičkoj oblasti, on se nahodi u dosada neobjašnjenom imenu reke *Korane* (dokumentovanom još u latinskoj povelji kralja Bele od 24. dec. 1244 god.: *in rivum dictum Koranna*. Cod. dipl. III 239), koje je sufiksom *-anna* izvedeno od predroman. *karr-* »kamen«: bask. *karri* »krš«^{2a}, na što ukazuje okolnost, što »Korana prevladuje krševit put,

¹ Проф. А. М. Селищев, *Слав. население в Албании*, София, 1930, стр. 240.

² V. o tome Skok, *Лужносл. Филолог* III 74; Селищев, *Очерки по македонској диалектологији* III 105, bel. 1.

^{2a} Upor. K. Oštir, *Beiträge zur alarod. Sprachwissenschaft* § 72; *Razprave ZDHV v Ljubljani* VIII, filol.-lingv. ods. 1, 27 i 41.

dok se ne izlije u Kupu« (upor. R. Lopašić, *Oko Kupe i Korane*, Zagreb, 1895, str. 4), a prema čemu *Kor-ana* znači »Kamenica«. ^{2b} Sem toga, sufiks *-anna* se javlja i u ličnim imenima ilirskim, kao n. pr. M. Vivio Obbelian. *Samanna* et C. CIL III 2610 (Salonae) i mesap-ilir. *brigannas* CIM 18 — Gn. 17, kao i u onomastici iber-skoj — upor. *Sisanna* C 2051 i 2368. Isto tako sufiksom *-anna* obrazovana su, kao na Balkanu, i geografska imena i u evropskom zapadu, upor. *Lemannus lacus*, koje je zbog imena reke *Lemuris* zacelo ligursko, pa i r. *Sermannus* »la Sermane« (Drôme) i ime Loirine pritoke *Bredanna*. Samo geografsko rasprostiranje sufiksa *-anna* ukazuje na njegovo preindoevropsko poreklo, a u prilog toga odlučno govori i njegova alternacija sa *-enna* (upor. iber. *Sisen(na)* C 5450 pored *Sisanna*, ilir. *Βιζένναν τὴν Βαρδύλλιον τοῦ Ἰλλυριῶν* Plut. Pyrrh. IX 2 prema mesap. *brigannas*), koje je neosporno mediteranski sufiks.³

Prema svemu tome, izgledalo bi, na prvi pogled, da je ilir. *Barb-anna* ievr. reč izvedena mediteranskim sufiksom, dakle hibridna tvorba, kao što je to sigurno *Boudenna*, čija je osnova nesumnjivo keltska, upor. A. Trombetti, *Saggio di antica toponomastica mediterranea* 92, i kakvo bi bilo pomenuto ime Loirine pritoke *Bredanna*, kada bi veza sa balt-slov. **bredō* »gacam, gazim po vodi«, na koju pomišlja Pokorny o. c. 150, bila sigurna. Ali je u našem slučaju, zbog franc. *Barbanne*, teško pomišljati na to da je oblik *Barbanna* podjednako obrazovan od ievr. osnove i predindoevropskog sufiksa, i u Iliriku, i u keltskoj jezičkoj oblasti. Pre će biti da je i ilir. *barb-*, s kojim ga Jokl l. c. dovodi u vezu, predindoevr. porekla, isto kao i neproširena osnova *bar-* u kelt. *Masta-bala* (disimilovana od *Mastra-bara*) zbog predromanskog *barrum* »glin«, na koje je ukazao Oštir, *Apus* II 287.

^{2b} Domišljanje H. Krahe-a ap. E. Dickenmann, *Studien zur Hydro-nomie des Savessystems* u *Archiv. Europae Centro-orient.* VII (1941) 217 da Korana stoji u vezi s ilir. imenom mesta *Corinium* (Plin, 3, 21) otpada iz fonetskih razloga, jer bi se za predakcenatsko ilir. o moralo u našem jeziku očekivati *ḱ > a*, upor. *Corini* > *Kḱrinḱ* > *Karin*, *Scodra* > *Skḱdrḱ* > *Skadar*, *Bononiae* > *Bḱdinḱ*.

³ Sufiks *-enn-* javlja se, kao u Iliriku, i u ligurskim toponimima kao *Κέρμενον* ὄρος (od *Κέρμενον* v. Kretschmer, *Zeitschr. für vergl. Sprachw.* XXXVIII 115), *Curenne* »Currence« (Isère) i t. d., zbog čega ga Pokorny o. c. 82 ubraja u indoevropske formante, zajedničke ligurskom i ilirskom jeziku, gubeći iz vida etrurska imena mjesta kao *Ravenna* i likiska kao *Υτέννα* i t. d. Predievr. karakter sufiksa *-enna* naročito se jasno ogleda u lig. *Palavenna* (dokumentovanom od XI. stol., v. Lamboglia, *Bollettino della R. Deputazione di storia patria per la Liguria — Sez. Ingauna e Intemelio* II [1936] 286), gde je pomoću sufiksa *-enna* proširen predrom. relik: *palava* (v. Battisti, *I derivati neolatini del mediterraneo pre-indoeuropeo* »pala« u *Ce fastu* IX/1—2 [1933]), izveden od *pala* predievr. sufiksom *-av*, koji je i iber-ski, upor. Meyer-Lübke, *Homenaje ofricido a Menendez Pidal* (1925) 65 id. Ni *-enn-* u ilirskim imenima lica kao *Anduenna* *Batonis* CIL III C III i t. d. i u ligurskim plemenskim imenima kao *Bagienni*, *Ucenni* ne može se odvajati od *-enn-* u imenima istorijskih etrurskih ličnosti kao *Tarquenna*, *Vibenna*, *Porsenna* i likiskih demotika na *-ēñni-*.

U prilog toga govori i predgrč. Συβαρις »izvor u Aheji«, koje Jokl l. c. s pravom povezuje sa ilirskom reči. Grč. βόρβορος, s kojim Jokl poredi ilir. *barb-* u *Metu-barbis*, je zacelo reduplikovano βόρ-βορος, što takođe ukazuje na preindoevropsko poreklo njegovo.

Fonetski odnos između (pred)ilir. *Barbánnā* i oblika **baṽánnā*, na koji se svodi srp. oblik *Bojana*, objašnjava se disimilacijom (*r*) — *n*, a ova se, kako je jasno uočio Jokl, *Indogerm. Forschungen* L 33 i d., mogla izvršiti jedino u arbanaskom jeziku, gde je »labavo« artikulirano *n* bilo fonetski i akustički slično nazalnom *r*, na što, prema oštroumnom zapažanju H. Pedersena, *Kritische Jahresberichte über die Fortschritte der roman. Philol.* IX/I 214, ukazuje toskiski rotacizam, t. j. zamena međuvokalnog *-n-* sa *-r-*. Međutim, arbanaskog refleksa praarb. oblika **Baṽánnā* nema. Srednjarb. *Buanē* (Kristoforidhi, *Λεξικὸν τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης* 53; Hahn, *Alban. Stud.* III 15, 2), na koje je ukazao Skok, *Diturijs* IV (1929) 20 (sa arb. zamenom *u* za predakcenatsko slov. *o*, kao u arb. *bujár* od srp. *boljar*) je arbanaski refleks slov. nuzoblika **Bována*, koji je istisnuo oblik *Bojana* zbog fonetske istovetnosti sa slov. imenom reke *Bojana*, izvedenim od općeslov. imena *Bojanъ*, kakvo nam se očuvalo u bug. *Bojana*, imenu pritoke Iskra, i mnogobrojnim toponimima, upor. Miklosich, *Denkschriften der Wiener Akad.* XIV 16, 17.

Drugo arb. ime Bojane, u lokalnom skadarskom govoru *Būn* od ranijeg *Buenē* (dokum. od 1406 god., upor. Act. Alb. II 26, Appendix № 10) sa pravilnim *-ue-* od *-āu-* pretpostavlja oblik **Báu(a)nna* nasuprot **Baṽánnā*, od kojega je srp. *Bojana*, **Bovana* > arb. *Buanē*, upor. Jokl l. c., koji međutim hronološka pitanja u vezi sa odnosom između oblika *Barbánnā*, **Baṽánnā* i **Báu(a)nna* nije sasvim izveo na čisto, iako su ona vrlo značajna za stvaranje suda o tom, kada su Sloveni preuzeli od Arbanasa ime reke Bojane. Od kako je naime staru hipotezu o kontinuitetu Arbanasa u njihovoj sadašnjoj postojbini odmenilo, prvenstveno zaslugom lingvističkih ispitivanja, učenje o ranijoj postojbini Arbanasa u unutrašnjosti Balkanskog poluostrva,⁴ nametnulo se samo po sebi pitanje: da li su se oni doselili u Arbaniju *pre* ili *posle* Slovena. Nasuprot Seliščevu, po kojemu su Sloveni u Arbaniji zatekli samo *Romane*,⁵ Jokl smatra, baš na osnovu imena reke *Bojane*, da su Sloveni u okolini Skadra zatekli Arbanase,⁶ što i ja mislim, ali što Jokl po mojem mišljenju, nije dokazao. Pomeranje akcenta *Baṽánnā* > *Báu(a)nna* izvršilo se *posle* dolaska Slovena, koji preuzimlju to ime sa još nepomeranim akcentom (upor. i *Dúrrēs* od *Дѣрѣѣ*), a i paralelizam razvitka *āu* > *ue* u *Buenē* < *Báu(a)nna* i arb. *rrue* od slov. *ravъnъ*, na kojem Jokl insistira, pokazuje jedino da se arb. prelaz *āu* > *ue* vršio otprilike do

⁴ K. Jireček, *Geschichte der Serben* I 152; Jokl, *Reallex. der Vorgeschichte* 92; P. Skok, *Архив* II 114 bel. 3; *Zeitschr. für Ortsnamenforsch.* IV/2 205 id.; H. Barić, *O uzajamnim odnosima balk. jezika* [= *Взаимотека Архива за арбан. ерап.* IV, 1937] §§ 25, 26.

⁵ o. c. 73. — ⁶ l. c., v. i *Slavia* XIII (1934—1935) 286 i d.

10. veka, kada je *b* u *ravbnz* ispalo. Rešenje tog spornog pitanja nahodi se, međutim, u rešenju pitanja, kada se izvršila arbanaska disimilacija (*n*) — *r* u *Barbánnā* > > *Baqánnā* u koje Jokl ne ulazi. Ona može biti samo pred slovenska, jer arbanaski rotacizam, koji se zasniva na akustičnoj i fonetskoj istovetnosti »labavog« *n* i nazalnog *r*, nije obuhvatio ni najstarije slovenske elemente arbanaskog jezika.⁷ Arbanaski rotacizam obuhvata, naprotiv, reči latinskog porekla, a da se ta promena izvrši, trebalo je da protekne duže vremena. Prema svemu tome, doseljenje Arbanasa u svoju novu postojbinu padaće pred kraj latinske epohe.

Zagreb.

⁷ Tosk. *vrë, vrërë* »mračan, mutan«, koje Jokl, *Indogerm. Forsch.* XXXVI 106 i d. i Vasmer, *Stud. zur alb. Wortforsch.* 65, povodeći se za G. Mayerom, *Etym. Wörterbuch* 65 izvode iz poznoslov. (!) *vranz* = ievr. **vrā-no-* koje u arbanaskom jeziku pravilno postalo *vrara-*, upor. moja izvođenja u *Albanorumänische Stud.* I, 118; P. Skok, *Архив* II/2, 331 bel. 31; Meyer-Lübke, *Rumänisch und Romanisch* (Acad. Română, Mem. sect. liter. ser. III, tom. V, mem. I, str. 4.

Résumé

Il est évident que le nom du fleuve serbe *Bojana* dérive de **baqánnā*, ce qui a été constaté déjà par P. Skok, ZONF IV 205, qui cependant a tort en affirmant que la variante *Babanna* (Thes. ling. lat. II 1728) soit la forme primitive, et *Barbanna* (Liv. XLIV 31, 3) une forme corrompue. *Barbanna* est identique avec le nom de fleuve *Barbanne* (Gironde), et dérive de *barb-* »la boue«; pour le suffixe *-anna* cfr. le nom de fleuve prés slave, encore inexpliqué, de *Korana* (Croatie) qui dérive du prérom. *karra*, »pierre«.

Le rapport phonétique entre *Barbanna* et **baqánnā* s'explique par la dissimilation (*r*) — *n*, indiquant ainsi une médiation effectuée par l'albanais où le *n* »labile« était phonétiquement et acoustiquement identique, cfr. *N. Jokl IF* L 37, *Slavia* XIII 799 qui, toutefois, n'a pas élucidé le problème de l'époque à laquelle ce nom illyrien-albanais ait pénétré dans le slave. La forme slave *Bofj)ana* ($\leq$ **baqánnā*) contre celle albanaise *Büenë* > *Bun* ($\leq$ **bāqanna*) démontre clairement que l'emprunt est antérieur au recul de l'accent albanais qui, lui aussi, est un phénomène relativement tardif, cfr. *Dúrrës* < *Džráč* < *Dyrráchium*. Mais, étant donné que le rhotacisme albanais conditionné par le caractère »labile« du *n* albanais n'embrasse même pas les plus anciens emprunts albanais au slave, il s'ensuit que la dissimilation (*r*) — *n* dans *Barbánnā* > *baqánnā* a eu lieu avant les contacts albano-slaves. L'opinion de Seliščev d'après qui les Slaves, en pénétrant en Albanie, n'y auraient trouvé que des Romans, est donc erronée.